

emcdda.europa.eu

Problems facing women drug users and their children

EMCDDA 2000 selected issue

In EMCDDA 2000 Annual report on the state of the drugs problem in the European Union

όπως η θεραπεία, ως εναλλακτική λύση για τη φυλάκιση, προβλέπονται σε όλα τα κράτη μέλη, η αποτελεσματικότητα της εφαρμογής τους δεν έχει ακόμη αντιμετωπιστεί σε επίπεδο ΕΕ.

Προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι χρήστριες ναρκωτικών και τα παιδιά τους

Τα θέματα που αφορούν ειδικά τις χρήστριες ναρκωτικών δεν έχουν εξεταστεί συστηματικά από τα συστήματα πληροφοριών της ΕΕ για τα ναρκωτικά. Εντούτοις, τα περισσότερα κράτη μέλη αντιμετωπίζουν τις ανάγκες των εθισμένων στα ναρκωτικά γυναικών μέσω ειδικών προγραμμάτων, αν και η έκταση και οι στόχοι τους ποικίλλουν.

Χρήση ναρκωτικών από γυναίκες

Γενικά, οι άνδρες χρησιμοποιούν παράνομα ναρκωτικά περισσότερο από ό,τι οι γυναίκες. Εντούτοις, οι διαφορές στη χρήση ναρκωτικών μεταξύ ανδρών και γυναικών είναι περίπλοκες και εξαρτώνται από τη συγκεκριμένη ουσία, της οποίας γίνεται χρήση, και την ηλικία του χρήστη, την κοινωνική ομάδα, το επίπεδο μόρφωσης και τη γεωγραφική τοποθεσία. Μολονότι τα αγόρια τείνουν να κάνουν χρήση κάνναβης περισσότερο από ό,τι τα κορίτσια, η διαφορά είναι μικρή ή ανύπαρκτη στις ηλικίες μεταξύ 15 και 16 ετών. Εντούτοις, από τα 20 έως τα 24, παρατηρείται περισσότερη χρήση από άνδρες παρά από γυναίκες. Οι διαφορές φύλου στην επικράτηση και χρήση συγκεκριμένων ναρκωτικών, κατά τους δώδεκα τελευταίους μήνες, είναι ακόμη πιο αξιοσημείωτες.

Ο πειρατισμός σε νεότερη ηλικία με τα ναρκωτικά από τα κορίτσια έναντι των αγοριών είναι γενικά το αποτέλεσμα του γεγονότος ότι τα κορίτσια έχουν μεγαλύτερους φίλους, οι οποίοι ενδέχεται να τις ενθαρρύνουν να δοκιμάσουν ναρκωτικά. Καθώς τα κορίτσια μεγαλώνουν, εμφανίζονται και ενισχύονται περαιτέρω διαφορές στη χρήση ναρκωτικών με βάση το φύλο.

Αν και γενικά η χρήση ναρκωτικών είναι περισσότερο συνηθισμένη στους άνδρες παρά στις γυναίκες, νομικοί, πολιτικοί, μορφωτικοί και γεωγραφικοί παράγοντες αποτελούν την αιτία για αυξημένη επικράτηση στις γυναίκες. Οι διαφορές φύλου στη χρήση είναι πιο έντονες όπου προβλέπονται αυστηρές νομικές κυρώσεις, όπως και στα νεαρά άτομα που εγκαταλείπουν το σχολείο και στους αγροτικούς πληθυσμούς. Οι διαφορές είναι λιγότερο εμφανείς όπου υπάρχει ευρεία αποδοχή και χρήση ναρκωτικών, όπως η κάνναβη. Στην Ελλάδα, το 1998, η χρήση ναρκωτικών (κυρίως κάνναβης) ήταν υψηλότερη στους άνδρες από ό,τι στις γυναίκες. Η χρήση

της από γυναίκες, εντούτοις, ήταν έξι φορές υψηλότερη από ό,τι το 1984, ενώ η χρήση από άνδρες αυξήθηκε λιγότερο από τρεις φορές.

Σε άμεση αντίθεση με τα παράνομα ναρκωτικά, η χρήση φαρμάκων, όπως οι βενζοδιαζεπίνες, είναι συνηθέστερη στις γυναίκες παρά στους άνδρες και η διαφορά αυξάνεται με την ηλικία. Σε σύγκριση με τα παράνομα ναρκωτικά, ο σχετικά μικρός κοινωνικός στιγματισμός που συνδέεται με τη νόμιμη και παράνομη χρήση φαρμάκων είναι αξιοσημείωτος, αν και οι επιπτώσεις στην υγεία της τακτικής χρήσης είναι σημαντικές.

Ο αριθμός φυλακισμένων γυναικών στην Ευρώπη αυξάνεται σταθερά. Στην Ισπανία, ο αριθμός των έγκλειστων γυναικών σχεδόν τριπλασιάστηκε κατά την τελευταία δεκαετία. Αν και το ποσοστό των καταδικασμένων για ναρκωτικά δραστών είναι χαμηλότερο όσον αφορά τις γυναίκες, στοιχεία από την Ιρλανδία και το Ηνωμένο Βασίλειο αποκαλύπτουν σημαντικά επίπεδα προβληματικής χρήσης ναρκωτικών στις γυναίκες κατά την εισαγωγή τους στη φυλακή, τα οποία αφορούν κυρίως ηρωίνη, μεθαδόνη και βενζοδιαζεπίνες. Οι εγκαταστάσεις θεραπείας στις γυναικείες φυλακές ποικίλλουν και η αγωγή για την περίθαλψη της εξάρτησης από τις βενζοδιαζεπίνες για την πρόληψη των κινδύνων της απότομης στέρησης δεν φαίνεται να είναι τόσο αποτελεσματική, όπως αυτή για τη θεραπεία της εξάρτησης από οπιούχα.

Η θνησιμότητα που συνδέεται με την παράνομη χρήση ναρκωτικών φαίνεται να είναι χαμηλότερη στις γυναίκες παρά στους άνδρες, εμφανίζοντας ακόμη διαφορές φύλου στην επικράτηση (κατά μέσο όρο, μόνο το 20 % των θανάτων που συνδέονται με τα ναρκωτικά αφορά γυναίκες). Η υψηλότερη θνησιμότητα στους άνδρες μπορεί να εξηγηθεί ικανοποιητικά μόνο με τη μελέτη των αναφορικών και ποιοτικών παραγόντων που συνδέονται με τους σχετιζόμενους με τα ναρκωτικά θανάτους.

Λοιμώδη νοσήματα

Ανέκδοτες αναφορές από τη Γερμανία, Γαλλία, Ιρλανδία και το Ηνωμένο Βασίλειο υποδηλώνουν ότι υπάρχουν φόβοι για αύξηση των κρουσμάτων μόλυνσης από τον ιό HIV ή της ηπατίτιδας Β σε ορισμένες γυναίκες χρήστες ναρκωτικών. Αν και δεν υπάρχουν βάσιμα στοιχεία για να επιβεβαιωθούν αυτοί οι φόβοι, υποστηρίχθηκε ότι πρόκειται για το αποτέλεσμα πιο επικίνδυνης συμπεριφοράς ενδοφλέβιας χρήσης από τις γυναίκες ή γενετήσιων σχέσεων χωρίς προφύλαξη.

Οι γυναίκες χρήστες τελούν λιγότερα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας από τους άνδρες και εξασφαλίζουν συχνότερα χρήματα για να συντηρήσουν τον εθισμό τους

μέσω της βιομηχανίας του σεξ—τα σχετιζόμενα με το σεξ επαγγέλματα αποτελούν καθιερωμένη πηγή εισοδήματος για το 60 % των χρηστριών ναρκωτικών. Τα αυξανόμενα κρούσματα προσβολής από τον ιό HIV σε ευρωπαϊκές γυναίκες και στα νεογέννητα παιδιά τους οδήγησε σε προγράμματα εξετάσεων ρουτίνας για τον ιό HIV και, σε ορισμένες περιπτώσεις, για την ηπατίτιδα Β και C, σε υπηρεσίες που προσφέρουν ιατρικές εξετάσεις πριν από τον τοκετό στη Γερμανία, τη Γαλλία, την Ιρλανδία και το Ηνωμένο Βασίλειο, κατά τις δεκαετίες του 1980 και 1990. Η πιθανότητα μετάδοσης λοιμωδών νόσων στους πελάτες τους προκαλεί πάντα ανησυχία και η σχέση μεταξύ της χρήσης ναρκωτικών από γυναίκες και της πορνείας συνέβαλε σχεδόν σίγουρα στην αύξηση των υπηρεσιών μείωσης της βλάβης για τις επαγγελματίες του σεξ και των υπηρεσιών θεραπείας για χρήστριες ναρκωτικών. Έχουν δημιουργηθεί αρκετές υπηρεσίες επαφής με τους χρήστες και ανεπίσημα κέντρα συμπαράστασης για γυναίκες, τα οποία προσφέρουν στέγη, πληροφόρηση και πρακτικές συμβουλές για ασφαλέστερες σεξουαλικές σχέσεις και χρήση ναρκωτικών. Οι ομάδες αυτοβοήθειας, όπως η Mainline στο Άμστερνταμ, παρέχουν υπηρεσίες στις γυναίκες που περιλαμβάνουν μεταξύ άλλων μαθήματα κομμωτικής, αυτοάμυνας και ηθοποιίας.

Εγκυμοσύνη και γυναίκες με παιδιά

Οι έγκυες χρήστριες οπιούχων θεωρούνται ολοένα και περισσότερο ως μια ομάδα που χρειάζεται υψηλό επίπεδο παρέμβασης και στήριξης. Οι περισσότερες χώρες της ΕΕ αναγνωρίζουν ότι τα παιδιά που γεννιούνται από αυτές τις γυναίκες ενδέχεται να χρειαστούν επίσης ειδική ιατρική περίθαλψη. Σε όλα τα κράτη μέλη, παρέχεται στις εγκύους μια ταχεία πρόσβαση στις υπηρεσίες περίθαλψης για ναρκωτικά και, στο Βέλγιο, τη Δανία, τη Γαλλία, την Ιρλανδία, την Αυστρία, την Πορτογαλία και τη Σουηδία, εξειδικευμένες υπηρεσίες έχουν αναπτυχθεί ειδικά για αυτές. Γενικά, η αποτοξίνωση δεν συνιστάται για τις εγκύους και η εναλλακτική λύση της θεραπείας υποκατάστασης βρίσκεται υπό επιστημονική επανεξέταση. Εντούτοις, για πολλές από αυτές τις γυναίκες, η τακτική μαιευτική φροντίδα είναι ασυμβίβαστη με τις συνήθειες του τρόπου ζωής τους ή με το φόβο κοινωνικού στιγματισμού σε περίπτωση που προσέλθουν για ανάλογη φροντίδα.

Ο αυξανόμενος αριθμός παιδιών που γεννιούνται από γονείς χρήστες ναρκωτικών παρουσιάζει υψηλό κίνδυνο ανάπτυξης προβλημάτων που συνδέονται με τα ναρκωτικά και εκφράζονται ανησυχίες σχετικά με το πώς επηρεάζονται τα παιδιά αυτά από τη χρήση και εξάρτηση των γονέων τους από αυτά. Οι σχετικές μελέτες ποικίλλουν ως προς τις μεθόδους και τα αποτελέσματά τους. Ορισμένες υποδηλώνουν ότι τα προβλήματα που

αντιμετωπίζουν τα παιδιά των γυναικών που κάνουν χρήση ναρκωτικών είναι ταυτόχρονα αναπόφευκτα και πολλαπλά, ενώ άλλες δεν επισημαίνουν διαφορές στα προβλήματα ψυχολογίας, συμπεριφοράς και μάθησης των παιδιών τοξικομανών μητέρων από αυτά που αντιμετωπίζουν τα παιδιά μη τοξικομανών μητέρων σε παρόμοια κοινωνικά περιβάλλοντα. Άλλες μελέτες αναζητούν κοινά σημεία μεταξύ παιδιών γυναικών τοξικομανών και γυναικών με εξάρτηση από το αλκοόλ. Εντοπίστηκαν αποτελέσματα διαμεσολάβησης, όπως η αλλαγή των συνθηκών διαβίωσης, η αύξηση της κοινωνικής στήριξης και η παροχή υπηρεσιών θεραπείας.

Η αντιμετώπιση του θέματος παραμονής των παιδιών με τις μητέρες χρήστριες ναρκωτικών ποικίλλει έντονα στην ΕΕ και οι πολιτικές αφαίρεσης της επιμέλειας των παιδιών από γυναίκες τοξικομανείς δεν έχουν ούτε ικανοποιητικώς διαμορφωθεί ούτε τυποποιηθεί στην πράξη. Στη Δανία και τη Σουηδία, όπου λειτουργούν συστήματα υποδοχής παιδιών σε οικογένειες, εκδηλώνεται μια τάση παροχής υποστήριξης, προκειμένου να μπορέσουν οι τοξικομανείς μητέρες να παραμείνουν με τα παιδιά τους ή τουλάχιστον να σταθεροποιηθεί η σχέση μεταξύ παιδιών και γονέων. Οι νοτιότερες ευρωπαϊκές χώρες—όπως η Ελλάδα, η Ισπανία, η Ιταλία και η Πορτογαλία—έχουν την τάση αντίθετα να στηρίζονται σε παραδοσιακές εκτεταμένες οικογενειακές δομές για να εξασφαλίσουν κατάλληλη φροντίδα για τα παιδιά.

Θεραπεία από τα ναρκωτικά

Η αναλογία γυναικών και ανδρών χρηστών ναρκωτικών που υποβάλλονται σε θεραπεία τείνει να είναι χαμηλότερη του 1:3. Οι γυναίκες που εντάσσονται σε θεραπεία τείνουν να είναι νεότερες από τους άνδρες και το ποσοστό γυναικών έναντι ανδρών υπό θεραπεία μειώνεται με την ηλικία. Αυτό μπορεί να απηχεί ηλικιακές διαφορές μεταξύ των ανδρών και των γυναικών που επιζητούν θεραπεία ή πάλι μπορεί να απηχεί την αλλαγή των προτύπων χρήσης ναρκωτικών στις γυναίκες μόνο ή τόσο στις γυναίκες όσο και στους άνδρες. Πιστεύεται γενικώς ότι τα αριθμητικά στοιχεία δεν είναι αντιπροσωπευτικά των γυναικών που αντιμετωπίζουν πρόβλημα με ναρκωτικά. Στο Βέλγιο, μια ευρεία έρευνα αποκάλυψε μια υψηλότερη αναλογία γυναικών έναντι ανδρών προβληματικών χρηστών ναρκωτικών, σε σχέση με τα επίσημα αριθμητικά στοιχεία θεραπείας. Ένας σημαντικός λόγος για τη χαμηλή εκπροσώπηση των γυναικών στη θεραπεία για ναρκωτικά συνδέεται με τη μητρότητα: μεταξύ 18 και 75 % των θεραπευόμενων γυναικών έχουν τουλάχιστον ένα παιδί και είναι συνήθως πολύ απασχολημένες με τη φροντίδα του για να παρακολουθήσουν οποιοδήποτε πρόγραμμα θεραπείας ή φοβούνται ότι θα χαρακτηριστούν ως «ακατάλληλες»

μητέρες και θα χάσουν την επιμέλεια των παιδιών τους εάν ενταχθούν στο πρόγραμμα.

Μόνο σε λίγες χώρες, όπως στη Γερμανία και την Πορτογαλία, παρέχονται συγκεκριμένες υπηρεσίες στις γυναικείς φυλακές, αν και ένα μεγάλο ποσοστό των γυναικών τροφίμων κάνει χρήση ναρκωτικών. Στην Πορτογαλία, δύο φυλακές παρέχουν υπηρεσίες νηπιαγωγείου, δίνοντας έτσι τη δυνατότητα στα παιδιά να παραμείνουν με τις μητέρες τους.

Πρόληψη των ναρκωτικών ειδικά για τις γυναίκες

Στη Γερμανία, την Αυστρία και τη Σουηδία, οι δραστηριότητες πρόληψης των ναρκωτικών προσα-

νατολίζονται ιδίως στις πολύ νεαρές γυναίκες και τις μαθήτριες. Αυτές οι πρωτοβουλίες επικεντρώνονται συχνά στη γυναικεία ταυτότητα και την άρνηση της προσφοράς ναρκωτικών από τους φίλους τους ή άλλους άνδρες του περιβάλλοντός τους.

Οι περιορισμένες πληροφορίες που παρουσιάζονται εδώ καταδεικνύουν ότι, σε αντίθεση με την αντιμετώπιση της χρήσης ναρκωτικών από άνδρες, η οποία τείνει να επικεντρώνεται στην εγκληματική επίπτωση που συνδέεται με αυτή τη χρήση, η αντιμετώπιση της όσον αφορά τις γυναίκες φαίνεται να έχει περισσότερο ως κίνητρο την ανησυχία για τον αντίκτυπο της χρήσης ναρκωτικών σε άλλους: στα παιδιά όταν οι χρήστες είναι μητέρες και στους άνδρες όταν οι χρήστες ασχολούνται επαγγελματικά με το σεξ.

Πίνακας 3

	Προγράμματα αντιμετώπισης των αναγκών των γυναικών χρηστών ναρκωτικών				
	Έγκυοι	Γυναίκες ασχολούμενες με το σεξ	Μητέρες χρήστες ναρκωτικών και τα παιδιά τους	Γυναίκες τρόφιμοι φυλακών	Μαθήτριες και έφηβες
Βέλγιο	++	-	++	-	-
Δανία	++	+	+	-	-
Γερμανία	-	+	++	+	+
Ελλάδα	+	+	+	-	-
Ισπανία	-	++	+	+	-
Γαλλία	+	+	-	-	-
Ιρλανδία	+	++	+	+	-
Ιταλία	-	+	++	-	+
Λουξεμβούργο	-	+	-	-	-
Κάτω Χώρες	-	+	+	-	-
Αυστρία	++	+	++	-	+
Πορτογαλία	++	+	+	+	-
Φινλανδία	-	-	+	-	-
Σουηδία	++	-	+	-	++
Ηνωμένο Βασίλειο	++	++	++	++	++

Σημειώσεις: - Δεν υπάρχουν διαθέσιμες πληροφορίες ή δεν αναφέρθηκε η ύπαρξη προγράμματος.
+ Αναφέρθηκε τουλάχιστον ένα πρόγραμμα.
++ Αναφέρθηκαν περισσότερα του ενός προγράμματα.

Πηγές: Εθνικές εκθέσεις του Reitox για το 1999, Dagmar Hedrich, «Community-based services for female drug users in Europe», Pompidou Group του Συμβουλίου της Ευρώπης, μη δημοσιευμένη έκθεση, Δεκέμβριος 1999.